

بسمه تعالی

نقش باور های دینی در

رفتارهای اقتصادی خانواده

ژیلا روجبیان¹

چکیده :

پژوهش حاضر به روش تحلیلی و با هدف شناسایی و استخراج باورهای دینی مؤثر ، در

شکل گیری رفتارهای اقتصادی خانواده و استحکام آن ، از آیات و روایات و منابع دیگر صورت گرفته است .

در این پژوهش ، به مهمترین بینش ها و باورهای دینی اشاره شده است که بر روابط و رفتارهای اقتصادی خانواده اثر می گذارد و آن را به خانواده ای با اعتقادات و باورهای دینی عمیق تر در زمینه اقتصاد خانواده تبدیل می کند .

نتایج پژوهش نشان می دهد که بر اساس منابع دینی ، ایمان به خدا ، اعتقاد به رسالت و امامت و زندگی پس از مرگ ، که مهمترین باورهای دینی هستند ، تأثیر به سزائی در

شکل گیری رفتارهای اقتصادی خانواده و کسب روزی حلال و با برکت را دارد .

¹ژیلا روجبیان طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهراء زنجان

کلید واژه ها :

اعتقاد ، باورهای دینی ، رفتارهای اقتصادی

مقدمه :

اقتصاد خانواده به معنای چگونگی سا ماندهی و مدیریت منابع خانه است. خانواده سازمانی است که تولید و توزیع کالا های مورد نیاز را فرا هم میسازد و زن بدون مناقشه به عنوان یکی از دو رکن اساسی خانواده در این سازماندهی و مدیریت نقش اساسی را ایفاء می کند .

باور های دینی به عنوان یکی از عوامل مهم فرهنگ نقش و اهمیت بسزایی بر رفتار های اقتصادی خانواده ها دارد.

باور های دینی نه تنها بر تصمیم گیری های اقتصادی خانواده تاثیر می گذارند. بلکه در بهینه سازی الگوهای مصرفی و سرمایه گذاری و پس انداز مالی را نیز تحت تاثیر خود قرار می دهد. نقش الگو های باور های دینی در هدایت زندگی بشر به سمت کامل و رستگاری دنیا و آخرت تاثیر گذار است . چنانچه در سیره عملی حضرت زهرا (س) تاثیر منابع غیر مادی در اقتصاد اسلامی مهم تر از منابع اقتصادی است که آن حضرت معقول ترین و منطقی ترین را به کار گرفته اند که از آن جمله شکر گذاری ، دعا ، کمک گرفتن از ذکر خداوند برای رفع نیازمندی های مالی خانواده ... که یشتین رضایتمندی را برای اعضاء خانواده ایجاد میکند¹

سوالاتی که در این تحقیق به آن پاسخ داده می شود :

- 1- اعتقادات ، بینش ها و باورهای دینی اثر گذار در چگونگی شکل گیری رفتارهای اقتصادی خانواده را مطرح می کند .
- 2- چگونگی باور دینی در رفع فقر و محرومیت و تحمل سختی های زندگی را پاسخ می دهد .

اعتقاد و باور دینی از مباحث مهم قرآن مجید می باشد . انبیاء و پیامبران و جانشینان آنها همگی مردم را به ایمان و اعتقاد به اصول دین دعوت می نمایند . شاهد

این سخن، آیه 110 سوره بقره می باشد. که خداوند در این آیه می فرماید «نماز بخوانید و زکات بپردازید و آنچه از کار نیک برای خود پیش فرستید، آنرا نزد خداوند خواهید یافت مسلماً خداوند به آنچه انجام می دهید بینا است».

که مفهوم این آیه بیانگر باور دینی و ایمان به خدا و شکل گیری نوعی رفتار اقتصادی را بیان می کند.¹

مفهوم شناسی :

معنای لغوی باور : اصل این کلمه از ریشه «ور» به معنی برگزیدن و برتری دادن و گرویدن است.² همچنین باور قبول سخن، پذیرش قول کسی و یقین و اعتقاد نیز آمده است. مفهوم باور در معرفت شناسی، مفهوم محوری است. در بسیاری از مفاهیم بنیادی آنها سخن به میان می آید³

مفهوم اصطلاحی باورهای دینی :

هر اعتقادی که منشأ دین داشته باشد، باور دینی گویند. مانند باورداشتن به اصول دین از قبیل اعتقاد به خدا، معاد، نبوت و.....⁴

برای تبیین باور دینی می توان به آیه 262 سوره بقره که خداوند می فرماید «الذین ینفقون اموالهم فی سبیل الله.....» انفاق کنید اموالتان را در راه خدا..... اشاره نمود، که بیانگر نوعی باور دینی است⁵

مفهوم اصطلاحی رفتار اقتصادی :

انسان برای بقا و حیات خود احتیاج دارد به چیزهایی از قبیل غذا، لباس و مسکن که وسایل معاش نامیده می شوند. اولاترین احتیاجات اقتصادی است. یعنی اموری که انسان در حیات و بقا شخص خود به آنها نیازمند است، و بدون آنها قادر به ادامه حیات نیست.⁶

¹ بقره -110

² دهخدا - علی اکبر - جلد 3 - ص 4323

³ معین - محمد - جلد 1 - ص 469

⁴ جیران مصعود - الرائد - ترجمه رضا ترابی نژاد - جلد 1 - ص 26

⁵ بقره 262

⁶ مطهری - مرتضی - نظری به نظام اقتصادی اسلام - ص 27

تاثیر باور های دینی بر الگو های مصرفی:

باور های دینی میتواند بر الگو های مصرفی یک خانواده تاثیرگذار باشد . مثلا برخی از کشورها و فرهنگ های رایج بر ادیان مختلف ، استفاده از برخی از اقلام منع شدن یا اینکه در مصرف برخی از کالاها تشویق شده باشد . که همین امر باعث می گردد ، که خرید ها به شکل خاصی صورت گرفته و شخص را در انتخاب های صحیح مصرف در خانواده کمک می کند .

نقش اقتصاد در انتخاب همسر :

انسان عاقل برای موفقیت در زندگی ، اهداف و برنامه ها و معیارهایی دارد . او در انتخاب و سلوک و روش خود دقت می کند ، و طبق اصول و ارزشهای واقعی حرکت می کند ، ازدواج و انتخاب همسر یکی از این برنامه ها است . چنین شخصی به خوبی می داند ، که قبل از تشکیل زندگی ، شناخت مسائل اقتصادی ، همانند سایر موضوعات از جنبه های گوناگون اهمیت دارد .

کفویت اقتصادی :

از مسائل مهم در انتخاب همسر در نظر گرفتن « کفویت » یعنی همتایی و تناسب است .

این موضوع را اسلام مطرح کرده است و عقل نیز آن را تأیید می کند . پیامبر اعظم (ص) می فرماید :

به هم گنان زن بدهید و از همگنان همسر بگیرید.¹

¹ وسائل الشیعه - جلد 2 - ص 38

وقتی همسران در ابعاد گوناگون فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و اقتصادی و کفو و همتای یکدیگر باشند،

ازدواج با موفقیت بیشتری صورت می گیرد. البته در روایتی دیگر از پیامبر اعظم (ص) داریم: مؤمن کفوی مؤمن است¹

ولی باید توجه داشت که این روایت مربوط به کسانی است که مبنای ارزشی آنها فقط ایمان باشد، اما نوعاً افراد جامعه در کنار مسائل اعتقادی ارزش های اقتصادی نیز برایشان اهمیت دارد. چنانچه در زندگی روزمره فرد، مسائل مادی تاثیر گذار است. باید حتماً به کفویت اقتصادی در خانواده توجه کرد و گر نه ازدواج فرد با تنش و مشکلات متعدد مواجه خواهد شد.

نقش زن در مدیریت مخارج:

زن در درجه نخست باید همکاری دلسوزانه ای در مخارج و حفظ اموال شوهر داشته باشد.

چنانچه پیامبر خدا (ص) می فرماید: «زن صالح، یکی از 2 کاسب است»²

به این معنی که شرط موفقیت شوهران و پیشرفت و رفاه آنان، در همکاری و هماهنگی و مدیریت همسران آنان نهفته است. شوهر هر چه تلاش نماید، مادامی که همکاری دلسوز و مدیری جانباز در خانه نباشد و در مشکلات خانواده، شوهرش را یاری ننماید هرگز موفقیت چندانی کسب نخواهد کرد.

زن در همه احوال، همکاری، دلسوز و یاور باوفای شوهرش باشد و در اصطلاح و نگهداری اموال شوهر، کوشش نماید، امام جعفر صادق (ص) می فرماید: اصلاح مال و تلاش برای نجات از فقر و تنگدستی از آثار ایمان است³

زن همانند ناظری امین، از سرمایه اقتصادی خانواده پاسداری می کند و آن را با بخل و تنگ نظری و به گونه ای سختگیرانه مصرف می کند و به همین دلیل، مرد نیز با

¹ الکافی - جلد 5 - ص 341

² بحار الانوار - جلد 10 ص 238

³ احسان بخش - صادق - نقش دین در خانواده - ص 421

اگر آینده را باور نداریم ، یک نگاه به پشت سرمان
بیندازیم در عمری که از ما گذشته آیا خداوند همواره
حامی ما نبوده است . اگر فکر کنیم ، می بینیم بارها و
بارها از جایی که گمان نداشته ایم ، حمایت شده ایم و
مشکلات مان حل شده است . این لطف ، وعده صادق خدا است که
بنده اش را رها نمی کند .

امام علی (ع) :

از جمله اندرزهای لقمان به فرزندش این بود : «فرزندم کسیکه در
بدست آوردن روزی ، یقینش به خدا اندک و نیتش سست است باید از این نکته عبرت آموزد ، که
خدای تبارک و تعالی او را در سه مرحله از خلقتش روزی داد بدون آنکه خودش در آنها کسب و
تدبیری داشته باشد» . پس خدای تبارک و تعالی در مرحله چهارم نیز روزی او را خواهد داد
رحم مادرش از شیر مادرش و از درآمد والدینش روز او را داد تا آنکه بزرگ شد و عقلش
رشد کرد و مستقلاً به کسب درآمد پرداخت . در این هنگام ، بر خود سخت گرفت و به پرودگارش بد
گمان شد و از ترس از تنگ دستی و یقین نداشتن به خداوند ، حقوق مالی خود را نادیده گرفت و خود و
خانواده اش را در سختی و تنگنا قرار داد .¹

نتیجه گیری :

جمع بندی مطالب این مقاله که رابطه دین و باور های دینی
در شکل گیری رفتارهای اقتصادی خانواده ، ما را به این
مطلب سوق می دهد ، که تدین در اقتصاد خانواده نقش بسیار
پیچیده و چند بعدی دارد که توجه به باورهای دینی در
رفتار اقتصادی هر خانواده ، خانواده ای مستحکم و دارای
ثبات روحی و روانی و پیشرفت را در پی خواهد داشت . آیات
و روایات موجود پیرامون این موضوع ، الگوی رفتاری خوبی
را برای ما زمینه سازی می کند ، به صورتیکه خانواده ای
رو به کمال را تشکیل خواهد داد که همان هدف نهایی
انبیاء و اولیاء الهی است .

با توجه به این نکات اهمیت تدین در زندگی اقتصادی خانواده ها به وضوح نمایان است و می تواند به عنوان یک منبع الهام بخش برای تصمیم گیری های مالی در نظر گرفته شود .

فهرست منابع و مأخذ :

قرآن

نحج البلاغه

- 1- احسان بخش - صادق - نقش دین در خانواده -
نشر صادق احسان بخش 1372
- 2- دهخدا - علی اکبر - لغت نامه دهخدا -
انتشارات دانشگاه تهران - 1373-83
- 3- درخشان - رستم ودیگران - اقتصاد و مدیریت
خانواده - انتشارات حفیظ - 1388

- 4- فروزش - زیبا - مجله مطالعات قرآنی جامعه
- بی نا - 1386
- 5- معین - محمد - لغت نامه معین - بی نا - 1351
- 6- مطهری - مرتضی - نظری به نظام اقتصاد
اسلام - انتشارات صدرا - 1370
- 7- محمدی ری شهری - محمد - تلخیص از خیر و برکت در
قرآن و حدیث - قم - دارالحدیث - 1424 ق
- 8- نیلی پور - مهدی - بهشت اخلاق - مرغ سلیمان
- زمستان 1389
- 9- سالاری فر و دیگران - بهداشت روان با نگرش
به منابع اسلامی - قم - پژوهشگاه حوزه دانشگاه
- تهران 1398
- 10- ابن بابویه - محمد ابن علی الخصال - جامعه
مدرسین - 1403 ق
- 11- ابن ابی جمهور - محمد ابن زین الدین - عوالی
ال لعالی - العزیزتو فل الحدیث الدینیہ - قم
- دارالسیدالشهدا - 1405 ق
- 12- ابن شهره حرانی - حسن ابن علی - تحف
العقول - قم - جامعه مدرسین - 1363
- 13- ابن فهد حلی - احمد ابن محمد - عده الدائی و
نجاح الساعی - دار الکتب الاسلامی - 1407 ق
- 14- تمیمی آمری - عبدالواحد ابن محمد غرر الحکم و
درر الکلم - قم دارالکتب السلامی - 1410 ق
- 15- حمیری - عبدالله ابن جعفر - قرب الاسناد - قم
موسسه آل بیت (ع) 1413 ق
- 16- دیلمی حسن ابن محمد - الشریف الرضی - ارشاد
القلوب الی الصواب - قم 1412 ق
- 17- رازی (شیخ کلینی) محمد ابن اسحاق ابن یعقوب
- الکافی - تهران - دارالکتب اسلامی - 1365

- 18- راغب اصفهانی - حسین ابن محمد - ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن - تهران - مرتضوی - بی تا
- 19- شیخ حر عاملی محمد ابن حسن - وسائل الشیعه - قم - موسسه آل البيت (ع) 1409 ق
- 20- قمی - عباس - نفس المهموم - ترجمه به قلم ابو الحسین شعرانی - قم هجرت 1381
- 21- محدث قمی - سفینه البحار اسماعیلیان - قم 1381 -
- 22- محمدی ری شهری - محمد و همکارانش - میزان الحکمه - دار الحديث - 1383
- 23- نوری - حسین ابن محمد تقی - مستدرک الوسائل - موسسه آل البيت _ 1408 ق
- 24- مجلسی محمد باقر - بحار الانوار - موسسه آل البيت - بی تا

